

PRIMALUNA DIALOGUE TWO

Ultralineair naar triode, één druk op de knop

Als één productreeks de eer toekomt de markt voor buizenversterkers te hebben opgebroken dan is het wel PrimaLuna. Al bestaan buizenversterkers heel lang en kennen velen de unieke eigenschappen van de buis, voor de doorsnee muzikliefhebber heeft de buis met de komst van de transistor afgedaan. Een buis heet in de volksmond lastig, overmatig warmte producerend en aan slijtage onderhevig te zijn. Tot het moment dat PrimaLuna versterkers op de markt bracht die spelen met het gemak en de betrouwbaarheid van een transistorversterker, gecombineerd met de snelheid en levendigheid van een buis.

Durob Audio introduceerde de PrimaLuna geïntegreerde klassiekers ProLogue One en Two. Daar kwamen later losse voor- en eindversterkers bij. Aan de Pro-

Logue lijn wordt nu de meer uitgebreide DiaLogue serie toegevoegd, die niet alleen een straatlengte verder gaat in gemak en aansluitingen, maar ook qua

geluid. Met trots presenteren wij de wereldprimeur van de DiaLogue Two.

Van idee tot controle

Het verhaal achter PrimaLuna is een successtory van innovatie en het schatten van kansen in de markt. Schatten van behoeften, grenzen verleggen, topontwerpers inschakelen, Chinese assemblage en Nederlandse supervisie. Het verhaal begint bij Herman van den Dungen, eigenaar van Durob Audio B.V., die meerdere malen heeft bewezen producten in de markt te kunnen zetten waar de concurrent slechts het nakijken heeft. Kabels (CoGelCo), pick-up elementen (Kiseki), gemodificeerde cd-spelers en tweaks (AH! Njoe Tjoeb). In zijn brein **▶▶NEXT**

ontstond het idee PrimaLuna. Een reeks versterkers (en straks cd-spelers) die de audiofiel moet aanspreken, maar evenzeer de muzikliefhebber die techniek ver van zijn bed wil houden. Omdat de markt is overspoeld met transistors kiest Herman voor de oude vertrouwde buis. "Dare to be different". Samen met vormgever Ron Simons en electronicus Marcel Croese ontwikkelt hij het idee. Ron is al enige tijd de "huis ontwerper" van Durob en tekende voor de vormgeving van (de aanstaande productie van) luidsprekerstands, luidsprekers, buizendempers, drie transistorprojecten, kabelconnectoren en een mini buizenlijn. Hij is audiofiel in hart en nieren, naast zijn bezigheden in de kunstsector en in de industrie. Zijn ruime industriële ervaring vertaalt zich in betaalbare productiemethoden en groot inzicht in productietechniek. Ron ontwerpt vanuit praktische zin en niet vanuit onbetaalbare hoogstandjes. Is er een ontwerp in ruwe vorm, dan neemt electronicus Marcel Croese plaats aan tafel. Hij bedenkt vanuit de ruwe vorm een elektronische schakeling die past in de filosofie. Zijn kennis en ervaring, waarvan in het verleden onder meer Goldmund in Zwitserland heeft geprofiteerd, koppelt hij aan innovaties die ingebouwd worden in PrimaLuna apparatuur. Met tekeningen gaan Herman, Ron en Marcel in de clinch met fabrikanten, nog steeds als onderdeel van de ontwerpfase. Pas als de kring rond is en er na vele prototypes een ontwerp staat dat productierijp is gaat de fabriek van start. Op dat punt zouden veel ontwerpers afhaken. Immers het maken van een product is leuker dan consolideren. Ook hier is Herman van den Dungen anders te werk gegaan dan zijn collega's. China is een voor de hand liggend land om te produceren. Goedkoop, veel arbeidskrachten, gewend aan handwerk. China heeft ook een keerzijde en dat is gek genoeg terug te leiden tot dienstbaarheid aan de opdrachtgever. Is een bepaald onderdeel op, dan neem je een ogenschijnlijk equivalent zodat de productie door kan gaan, om welwillendheid te tonen aan de afnemer. Dat daar later storingen uit voort komen, dat aan de klank afbreuk is gedaan, dat realiseert de doorsnee

Chinees zich niet. Om die reden bestaat er tussen Durob en de Chinese fabriek een soort pendeldienst. Telkens is tenminste één medewerker van Durob ter plaatse om toe te zien op de fabricage en de kwaliteitcontrole. Een PrimaLuna is opgebouwd en afgewerkt zoals hij is bedoeld. Niet anders, niet met andere componenten. Het gehele traject van idee tot in de winkel heeft een doorlooptijd van twee jaar en vergt heel wat investering van de zijde van Durob.

Opstap naar DiaLogue

Genoeg over de oorsprong van PrimaLuna en over naar de nieuwe loot aan de stam: de DiaLogue. De DiaLogue serie bestaat naast de ProLogue. De ProLogue serie is erg basic. Vier ingangen, geen remote, geen tape aansluiting, geen HT ingang. De DiaLogue serie is bedoeld voor iedereen die graag meer ingangen heeft, een afstandbediening onontbeerlijk acht en de versterker op wil (kunnen) nemen in een home cinema opstelling. De DiaLogue serie is van begin af aan minder budget gebonden dan de ProLogue, wat de ruimte geeft nog fraaiere onderdelen toe te passen op kernpunten. Voor mij staat de DiaLogue Two, een met vier KT-88 buizen uitgeruste versterker die in basis en tech-

niek lijkt op de ProLogue Two vanwege de gelijke buisbezetting. Slechts op sommige plekken zijn aanpassingen gemaakt. De DiaLogue Two is een stereo geïntegreerde buizenversterker, tijdens het spelen omschakelbaar van ultralinear naar triode via de afstandbediening. Hij heeft een klasse AB2 uitgangstrap met gespecificeerd 38 Watt per kanaal uitgangsvermogen of 20 Watt in triode stand. Een vergrote voedingstransformator en 75 Watt uitgangstransformatoren zorgen voor veel power en behouden een uitstekende controle over de luidspreker, ondanks de lage dempingfactor die nu eenmaal onvermijdelijk is bij buizenschakelingen als deze. De ingangen zijn alle relais geschakeld en het volume is regelbaar middels een Alps Blue Velvet motorpotentiometer. De eerste versterkertrap werkt met parallel geschakelde 12AX7 (ECC83) dubbeltriodes. Waarmee geprofiteerd wordt van een dubbele versterking met een daarbij behorende winst in signaal/ruis verhouding. Misschien nog belangrijker is de verdubbeling van de bandbreedte. Achter de 12AX7 zit een uitgebalanceerde fasedraaier met enige gain en heel weinig eigen vervorming, waardoor de tegenkoppeling slechts 6 dB hoeft te zijn. De lage impedantie aan de uitgang van de 12AU7 (ECC82) fasedraaier staat garant voor de grote bandbreedte van de voortrappen die loopt tot boven de 100 kHz. De uitgangstrap gaat door tot 50 kHz bij -3 dB en 80 kHz bij -10 dB. Gevolg van een hoge bandbreedte in een goed ontworpen versterker is een zeer geringe fasedraaiing tot in de hoogste frequenties en lage vervorming. De lage impedantie van de fasedraaier werkt mee om de eindbuizen stevig in het gareel te houden. In de voeding wordt de hoogspanning apart gefilterd en gestabiliseerd. In de uitgangstrap wordt de voeding juist niet gestabiliseerd om dynamiek te bewaren. De hoogspanningsvoeding bevat tweemaal 330 uF aan capaciteit en een smoorspoel van 3,0 Henry/200 mA. Niet nieuw in de DiaLogue is de Adaptive AutoBias schakeling die continu dynamisch de gelijkstroominstellingen meet van elke KT-88, vergelijk en real time regelt waardoor de

PRIMALUNA DIALOGUE TWO

buis altijd op het punt van de minste vervorming werkt. Met als gevolg tot 50% minder THD ten opzichte van een standaard bias-systeem. De AutoBias zorgt voor een "zachte" inschakeling van de eindbuizen. De soft-start behoedt voedingscomponenten voor grote inschakelstromen. De relatief lage hoogspanning zorgt dat de buizen op nog niet de helft van hun maximum dissipatie staan te werken. De koppelcondensator in de Dialogue Two is een Solen. Verder vinden we overgedimensioneerde metaalfilm- en metaaloxideweerstanden. Speciale diodes in de voeding zijn toegepast vanwege transients, openheid en om de signaal/ruisverhouding nog iets verder te verbeteren.

Aan de buitenkant is de Dialogue met 10 cm in de breedte gegroeid ten opzichte van de ProLogue. De wat simpele kap van de ProLogue is vervangen door een half ronde 'design' constructie uit glas, buisjes en gebogen profiel. Liet ik de kap vroeger altijd achterwege, de Dialogue is juist zo vormgegeven dat de kap een wezenlijk onderdeel is van het

design van de hand van Ron Simons. Voor op de versterker bevinden zich een volume regelaar en een keuzeschakelaar. Aan de zijkant de aan/uit knop. Achterop stevige luidspreker aansluitingen voor spades, blank draad en/of banaanstekkers. Een 8 Ohm en een 4 Ohm tap is beschikbaar. Tussen de speaker terminals vijf lijningangen en een home cinema ingang die de Dialogue laat werken als een eindversterker. Een tape out is aanwezig. Eén van de ingangen is tegen meerprijs (zelfs later) te voorzien van een MM phono versterker. Een zware afstandbediening die thuishoort in de categorie high end bedient de Dialogue. Uit alles blijkt een compromisloze opzet, aan de buitenkant, aan de binnenkant. De specificaties op papier zijn als volgt: Het frequentiebereik is 10 Hz tot 30 kHz +/- 1 dB. THD is met de ABB <0,22% bij 1W en minder dan 1,2% op vol vermogen. S/R verhouding 89 dB. Gevoeligheid 270 mV aan 100 kOhm. Maximale versterking 36,5 dB. Het netto gewicht van de Dialogue Two is 29 kilo en hij meet 40,5x38,5x21 cm (dxbxh). Voor veel mensen niet onbelangrijk is de prijs.

Inclusief Adaptive Auto Bias Board en afstandbediening komt u op 2250 euro. Het phonoboard kost 150 euro extra. De Dialogue is leverbaar met een zwart, goud of zilverkleurig front. Het later bijbestellen van een andere kleur front en knoppen komt op 150 euro.

De Dialogue Two behoort geplaatst te zijn in een fraai klinkende set. Mijn eigen 300B triode versterker ging terzijde. Wat bleef zijn een Lua Cantilena SEL cd-speler, Marantz sacd-speler, Magnum Dynalab tuner, Vyger Baltic-M platenspeler met Benz Micro Glider L2 element en een EAR 834 DeLuxe phonotrap. En passent nog een Garrard 301 waarin een ZYX R50 Bloom H element een plekje vond met een Van Medevoort phono versterker. Een home cinema opstelling is gerealiseerd met Atoll Electronique processor/eindversterkers, Marantz dvd-speler en PrimaLuna ProLogue Five bi-amped eindversterker op de center. Kortom bijna alle ingangen van de Dialogue Two waren bezet met interlinks. Interlinks zoveel mogelijk Crystal Cable Standard, Reference of Ultra. ■■■NEXT

Netsnoeren Crystal Cable, Kemp Elektroniks en Läpp. Netfiltering met Kemp Elektroniks Powersource en Balanced Source Isolator. Het geheel opgesteld op twee Spectral meubels. Luidsprekers zijn Focal - JMLab Electra 927 Be met een SW900 actieve subwoofer. Voor surround en center spelen van hetzelfde merk Cobalt "S" types.

Dream with me

Weinig is qua genot te vergelijken met het luisteren naar muziek. Van jazz, via pop tot klassiek. Dé jazz opname voor de audiofiel is "Café Blue" van Patricia Barber. Haar pianospel is via de DiaLogue Two snel en accuraat. De stem sterft heel langzaam uit. Knippende vingers zijn flitsend. Zelfs de lage tonen zijn zo in de hand gehouden dat meerdere transistorversterkers daar een voorbeeld aan kunnen nemen. Nergens ontstaat 'blazen'. In de ultra lineair stand is het laag meer aanwezig en minder gecontroleerd dan in de triode stand. Daarin is het nog strakker en bovendien is het hele geluidsbeeld aangenamer om naar te luisteren. Meer ingetogen, zonder te verliezen aan dynamiek. Op de track "Nardis" is de gave, breed uitgemeten piano terug. De drumsolo is snoeihard en vol energie. Veel heftiger dan een 300B kan bieden. Mist daardoor wat subtiliteit, echter de drums zijn wel een stuk realistischer dan anders. Het is een fascinerend stuk muziek via de DiaLogue Two. Jane Monheit volgt met haar "Come dream with me". De test voor stereobeleving. Jane staat los van de piano, niet al te ver daarvandaan. Een hotspot is niet aanwezig, op mijn hele bank is luisteren aangenaam met behoud van een correct beeld. De weergave is rustig en zuiver. De uitglijdertjes van Monheit keurig in de hand gehouden en nooit te scherp. Zeker niet in de triode stand. Keith Jarrett speelt het Köln Concert opnieuw, nu in de huiskamer. Heerlijk de lang naklinkende vleugel in de door de DiaLogue herschapen akoestiek van de concertzaal. De vleugel is van lichtvoetig tot haast overweldigend. Het spel intens. Geen seconde verslapt mijn aandacht tot het publiek klappt voor het eerste deel. Nu de platenspeler toch draait kan

Harry James een lekker stuk blazen met zijn big band. Dat gaat swingend en ritmisch. Lekkere trompet, mooie brede band erachter. De tonale balans is recht zonder uitschieters in het middengebied of de uiteinden van de frequentieband. Stevigheid blijft in beide standen uit het kwartet KT-88's rollen. Muziek luisteren is een heerlijke beleving.

De sexy en opwindende stem van Carla Bruni vormt haar eenvoudige muziek om tot een belevenis. Haar hoofd is een beetje groot via de DiaLogue, het maakt haar slechts aantrekkelijker en brengt haar dichterbij. In de UL stand is het geheel aan de scherpe kant, grotendeels te wijten aan de opname, de triode stand zwakt de scherpheid af en geeft meer balans. In die triode stand komt percussie beter tot zijn recht, is een tweede stem meer separaat, is het geheel meer menselijk en natuurlijk. Van Dire Straits draai ik zowel hun debuut album als "Love over gold". Op die laatste lp start het openingsnummer met een zompige bas die overgaat in krachtige lage klappen van de basdrum. Daaroverheen de snelle gitaar van Knopfler die veel details biedt. In het tweede deel van "Private investigations" spreekt de kracht van de DiaLogue opnieuw in UL stand. In triode stand komt de akoestiek meer tot zijn recht. Meer en meer preferer ik de triode schakeling boven de

UL werking. Hoewel de volgende plaat, Alison Krauss met "So long, so wrong" dat juist ontkracht. De UL werking is net wat levendiger en past meer bij het karakter van de muziek. Triode is meer precies, trekt stemmen uit elkaar tot individuen, iets minder in ritme of vrolijkheid. Wat geeft het, u kiest uw voorkeur met een simpele druk op de knop van de afstandsbediening. Aansluitend aan de Krauss LP schuift de dvd in een speler en herhaal ik de muziek via de home cinema installatie. Met in totaal 8 KT-88 buizen op links, rechts en center is er geen houden aan. Pure beleving van wat op het beeld te zien is via het dynamische en zuivere geluid.

Klassiek beluister ik het liefste in triode stand. Te beginnen met het Beaux Arts Trio dat werken van Antonin Dvorak speelt. Het "Dumky pianotrio" om precies te zijn. Het is eenvoudig op dit moment verliefd te worden op de DiaLogue Two. Het trio speelt geweldig samen. Viool is ronduit heerlijk, piano strak en fel. Cello droef gestreken. Je voelt de spanning in de kamer hangen. Lange noten afgewisseld met kort spel. Dwepend met de luisteraar, hem of haar verleidelijk omarmend. Het stereobeeld rotsvast, ruimte gevend aan alle drie de instrumenten, intussen een eenheid koesterend. Als Jaap van Zweden zijn uitvoering van Locatelli speelt bemerk ik de ingehouden kracht van het orkest achter de ijle viool van de solist. Alsof een groep leeuwen op aanvallen staat. Beestachtig fraai en zo natuurlijk is de weergave. Ruimteliijk valt er niets aan te merken, een klavecimbel vormt de deur naar detailweergave. Veel levendigheid door de snelle attack van de versterker die zich goed laat vertalen naar de luidsprekers. Het is spannend en compleet. Zo hoort klassiek te zijn in mijn beleving. Een Nederlandse violiste die de faam van Van Zweden achterna gaat. Janine Jansen speelt op sacd haar interpretatie van "De vier jaargetijden". Een orgel wordt goed neergezet. Een klavecimbel speelt erachter. Alles wat ik mij wens is iets meer detail, iets meer vuur in het spel van Janine. Mij realiserend dat hier normaal een versterker speelt die meer dan het dubbele kost en

PRIMALUNA DIALOGUE TWO

op andere terreinen steken laat vallen. In de prijsklasse van 2000 tot 3000 euro blaast de DiaLogue lustig mee tussen de concurrentie, veelal meer biedend in bedieningsgemak, meer biedend qua flexibiliteit, meer kracht in de weergave.

Eerste rang

Ik ga de DiaLogue niet vergelijken met de ProLogue omdat ik beide versterkers ieder indeel in een andere klasse. De DiaLogue is bestemd voor wie meer ingangen wil, een home cinema toepassing, een high end afstandbediening en iets meer verfijning. De ProLogue is de budget uitvoering van deze KT-88 versterker voor een ander deel van de markt. De gemeenschappelijke noemer vormt de uitgekende 12AX7, 12AU7 en KT-88 schakeling. Met het Adaptive Auto-Bias Board, een vast ingebouwde optie die zelfs de meest fervente buizen tegenstander alle argumenten ontnemt om niet voor buizen te kiezen. Dat brengt me tot een eindoordeel over de versterker die ik als eerste recensent ter wereld in handen kreeg. Ik speelde zelfs met het enige beschikbare productie exemplaar in Nederland. Tot ongenoegen van

een paar dealers die de versterker heel graag wilden horen. Terwijl Herman zat te springen om zijn nieuwste creatie zelf aan te sluiten. Eerst een oordeel over de binnenkant die met relaisgeschakelde ingangen korte signaalwegen kent. De bouw is voorbeeldig en strak. Onderdelen keurig hard-wired opgehangen aan buisvoeten en andere onderdelen. Trafo's zwaar en vrij van mechanische bijgeluiden. De deugdelijkheid straalt er vanaf. Aan de buitenkant is de afwerking op minstens hetzelfde niveau. De nieuwe kap over de buizen heeft stijl. De bredere kast zorgt voor veel koeling wat een lange levensduur garandeert. De DiaLogue Two wordt nauwelijks warm, dat duidt op een solide ontwerp en op kwaliteit. Niet onbelangrijk is de klank van de versterker lijkt mij. Twee standen staan u ter beschikking. In de ultralineair stand speelde ik het liefste als ik de versterker wat minder hard hoefde te zetten. Voor achtergrondmuziek. Of juist het tegenovergestelde, als ik eens flink te keer wilde gaan en mijn luchtgitaar speelde. De weergave heeft dezelfde indruk in deze stand als een ProLogue Two en Five, een moderne, detailrijke helderheid die niet

in iedere set hoeft te passen. De triode stand is zachter, meer natuurlijk. Het is de stand die ik uiteindelijk prefereer zodra ik serieus aan het luisteren ben. Die het beste stereobeeld neerzet, een groep tot individuen omdovert, een instrument de meest natuurlijke klank geeft. Waarschijnlijk als een kameleon zal passen in heel veel sets. De DiaLogue Two is een begeerlijk bezit dat staat voor uren en uren luisterplezier. Een buizenversterker van de hand van een ontwerpteam dat elektronenbuizen opnieuw voor iedereen bereikbaar maakt. Voor elke muzikliefhebber. Kortom, wie of een versterker zoekt die muziek als muziek weergeeft, en/of lang met zijn spullen wil doen en/of uitermate verantwoord wil investeren in audio apparatuur kan hem blindelings bestellen. Wie de komende jaren dagelijks voor een éénmalige investering van 2250 euro op een virtuele eerste rang in een concertzaal wil zitten ook.

René van Es

DUROB AUDIO, TEL: 073-5112555
E-MAIL: DUROB.AUDIO@HIFI-NOTES.COM
WWW.HIFI-NOTES.COM

►►END